

מפקדים בעולם

מפקדי אוכלוסין קיימים היום בכל מדינות המערב. חשיבותם של המפקדים רבה מכיוון שהם משמשים מקור מידע ייחודי לנתונים על גודל האוכלוסייה, על הרכבה ועל תכונותיה, גם ביחידות גאוגרפיות קטנות ביותר כמו אזורים סטטיסטיים.

מדינות שונות מבצעות את המפקדים באופנים שונים, על פי סוג האוכלוסייה והתנהגותה החברתית.

במרבית מדינות העולם מתקיימים מפקדי אוכלוסין פעם בעשר שנים. במדינות אחדות כמו יפן, אוסטרליה וקנדה נערך מפקד בתדירות גבוהה יותר – כל חמש שנים. למרות השוני בתדירות הביצוע של המפקד ולמרות השוני בשיטת איסוף הנתונים, למעשה כל המדינות אוספות נתונים בנושאים דומים, וכך אפשר אחר כך לערוך בהם השוואות בין-לאומיות.

בעשרות השנים האחרונות מונחות הלשכות הסטטיסטיות במדינות העולם, ובכללן בישראל, על ידי המלצות ועדות האו"ם. ועדות אלו פועלות במסגרת הפעילות לפיתוח הסטטיסטיקה הדמוגרפית בעולם ומסייעות למדינות השונות להגדיר את המידע החיוני להן וליצור בסיס להשוואה בין-לאומית.

המלצות הוועדות כוללות הצעות לחקירת נושאים שונים במסגרת המפקדים כדי ליצור אחידות בנושאים הבסיסיים הנחקרים בעולם ולאפשר מחקר השוואתי בין המדינות על סמך נתוני המפקד. עם זאת, נושאי מחקר נוספים במפקד משתנים בין מדינות בהתאם לצורכי כל מדינה וכדי לאפשר תכנון יעיל של פעילות מוסדותיה ולהבין את התנהגות קבוצות האוכלוסייה שבתוכה. ההבדלים בנושאים ובצרכים נובעים מאופי האוכלוסייה, מההיסטוריה שלה ומהמצב החברתי-כלכלי הייחודי לה. נושאי החקירה הנכללים בשאלון המפקד שונים מעט ממדינה למדינה שכן הם נקבעים, גם בהתאם לצרכיה, למקורות המידע האחרים העומדים לרשות כל אחת ולמשאבים הכספיים המוקצים למפקד בה.

המלצות האו"ם עוסקות גם בנושאים מתודולוגיים כמו שיטות לאיסוף נתונים, גאוגרפיה מפקדית, שימוש במדגמים בשלבים השונים של מפקדי האוכלוסין ושיטות לעיבוד נתונים. בשנים האחרונות ניכרת בעולם כולו מגמה לניצול אינטנסיבי של נתונים מינהליים לטובת הסטטיסטיקה הרשמית. הגורמים העיקריים לכך הם שינויים טכנולוגיים, בעיקר בתחום המחשוב, והרחבתם של מאגרי המידע המינהליים, תהליך המספק אפשרויות חדשות לאיסוף, לעיבוד ולאחסנה של נתונים וכן לשיפור נגישותם. גם הצורך לעמוד בדרישות הגיוון וההרחבה של התוצרים הסטטיסטיים הנדרשים במשק מפותח, הצורך להקטין את נטל ההשבה הנדרש מהנחקרים והצורך להקטין את עלויות ההפקה של מידע סטטיסטי – הביאו את העוסקים בסטטיסטיקה הרשמית למסקנה כי אפשר ורצוי לנצל ביתר יעילות את המידע הקיים במקורות מינהליים. מגמות אלו אינן פוסחות גם על מפקדי אוכלוסין.

מדינות סקנדינביה (שוודיה, נורווגיה, דנמרק ופינלנד) נחשבות למובילות בתחום הזה.

למדינות אלו מרשם אוכלוסין עדכני ומערכות מידע ממשלתיות המחוברות זו לזו, וכך מתאפשרת בהן הפקת נתוני מפקד מהמידע הקיים בלי צורך בסקרים ישירים מהציבור. דנמרק הייתה המדינה הראשונה בעולם שביצעה מפקד אוכלוסין ודיוור המבוסס כולו על מרשמים בשנת 1981. אוסטרליה השלימה מפקד אוכלוסין מבוסס מרשמים בשנת 2011, תוך שילוב של מרשמי אוכלוסין במקורות מינהליים נוספים. גם הולנד משתמשת במרשמים מינהליים במקום מפקד מסורתי: ההולנדים בנו מערכת נתונים מקיפה הכוללת מידע דמוגרפי, כלכלי וחברתי.¹

¹ UNECE (2018). Guidelines on the Use of Registers and Administrative Data for Population and Housing Censuses. <https://unece.org/fileadmin/DAM/stats/publications/2018/ECECESSTAT20184.pdf>.